

РОЛЬ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Н.П. Голій

Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН
viapv@mail.ru

Передумовою для економічного зростання будь-якого регіону є його продовольча безпека. Саме забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні гарантує умови продовольчої безпеки держави в цілому. Протягом останніх років у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів «Про продовольчу безпеку України», які пізніше були зняті з розгляду. Останній законопроект «Про продовольчу безпеку України» зареєстрований у Верховній Раді 24.10.2012 р. під № 11378, в якому продовольча безпека трактується як соціально-економічне та екологічне становище, за якого населення забезпечено безпечними і якісними основними продуктами харчування, що необхідні для раціонального харчування [1, с. 2].

В контексті даного дослідження Скидан О.В. справедливо зазначає, що проблема продовольчої безпеки має вирішуватись не лише на національному, а й на регіональному рівні. Це обумовлено нерівномірністю соціально-економічного розвитку окремих територій держави, що є наслідком значних відмінностей в природно-кліматичних умовах, виробничо-економічному потенціалі та ін. [2, с. 144]. На сьогодні важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки регіону Північно-Західного Полісся України відіграють особисті селянські господарства, які є стійкою формою господарювання в аграрному секторі.

Сільські домогосподарства Волині не лише виробляють сільськогосподарську продукцію, але й забезпечують продовольчу

безпеку в регіоні, скорочуючи ризики, пов'язані з непередбачуваними подіями чи можливою нестачею продовольства в майбутньому, підтримують культурні цінності, звичаї, традиції сільського населення, сприяють збереженню земельних ресурсів та навколишнього середовища. Їх частка у структурі виробництва валової продукції сільського господарства, незважаючи на поступове скорочення, залишається переважаючою – 69,5 відсотки.

За підсумками державного статистичного спостереження щодо окремих показників розвитку сільських, селищних, міських рад, станом на 1 січня 2013 р. у сільських населених пунктах Волинської області, що знаходяться у їхньому підпорядкуванні, зареєстровано 156129 домогосподарств, членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням «для ведення особистого селянського господарства».

У Волинській області, як і в Україні в цілому, спостерігається тенденція зниження питомої ваги господарств населення у загальних обсягах продукції сільського господарства. Їх частка у валовій продукції галузі, виробленої господарствами усіх категорій в 1990 р. становила 40,8 %, у 1995 р. – 59,1, у 2000 р. – 79,7, у 2005 р. – 79,5, у 2010 р. – 73,3, у 2012 р. – 69,5 % (табл. 1).

Таблиця 1

Частка господарств населення Волинської області у виробництві продукції сільського господарства, %

Вид продукції	Роки						2012р. до 1990р. (+,-)
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	
Продукція сільського господарства	40,8	59,1	79,7	79,5	73,3	69,5	28,7
Рослинництво:	34,5	52,5	75,8	78,6	76,7	72,0	37,5
- зерно	2,8	14,0	34,5	48,3	56,4	47,9	45,1
- цукрові буряки	0	13,9	41,0	59,7	30,8	41,4	41,4
- картопля	59,6	95,7	98,4	99,0	98,8	98,5	38,9
Тваринництво:	47,4	67,0	85,6	80,7	69,6	69,5	22,1
- м'ясо всіх видів	29,4	49,9	71,4	67,2	49,7	43,7	14,3
- молоко	32,5	58,0	77,8	83,8	84,1	82,2	49,7
- яйця	59,4	69,1	95,0	79,9	90,0	87,8	28,4

Джерело: розраховано за даними [3, с. 104-105].

Причиною цього є: диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію; обмежені можливості держави у наданні ОСГ фінансової підтримки; відсутність належного стартового капіталу; технічна відсталість ведення дрібного виробництва та його низька ефективність; труднощі зі збутом виробленої продукції; недостатня кооперація між власниками ОСГ та інтеграція з іншими суб'єктами агробізнесу; відсутність розвинутої ринкової інфраструктури, здатної обслуговувати приватне виробництво, нестача коштів для подальшої діяльності тощо. Та все ж значну частину сільськогосподарської продукції, яка забезпечує продовольчу безпеку регіону виробляють саме особисті селянські господарства. У 2012 р. волинські селяни виростили 416,6 тис. т зернових, 1144,1 тис. т картоплі (а це майже 100% усієї картоплі, вирощеної в області). Не менш вагомий внесок одноосібних господарств у тваринницькій галузі. У цьому ж році власниками ОСГ вироблено 40,5 тис. т м'яса (у забійній вазі), 383,5 тис. т молока, 163,2 млн штук яєць (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції в ОСГ Волинської області, тис. т

Вид продукції	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2012
<i>Продукція галузі рослинництва</i>						
Зерно	25,9	114,9	173,5	327,0	326,9	416,6
Цукрові буряки	0	81,6	199,4	424,4	145,6	270,2
Картопля	714,0	595,0	1175,0	965,6	974,4	1144,1
Овочі	40,6	101,5	101,0	208,1	238,0	268,0
<i>Продукція галузі тваринництва</i>						
М'ясо всіх видів (у забійн. вазі), тис. т	31,8	27,0	31,0	39,3	47,0	40,5
Молоко, тис. т	275,5	327,3	356,6	461,4	378,5	383,5
Яйця, млн. шт.	184,9	137,4	150,6	175,4	163,5	163,2

Джерело: розраховано за даними [3, с. 119, 136].

Динаміка зростання виробництва сільськогосподарської продукції в ОСГ області свідчить про досить високу стійкість таких господарств до ринкових трансформацій, які відбуваються в аграрному секторі країни. Враховуючи динамічні тенденції зростання обсягів

виробництва продукції рослинництва, на господарства населення, які виступають малою формою господарювання на селі, слід орієнтуватись як на резерв приросту продукції сільського господарства. Протягом досліджуваного періоду також спостерігається нарощування обсягів виробництва окремих видів тваринницької продукції. Саме зростання обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції забезпечує продовольчу безпеку регіону та впливає на структуру споживання продукції на одну особу, а також на кількісні і якісні показники харчування селян.

Кількісні показники проявляються у кількості продуктів харчування, спожитих однією особою за місяць (або рік). Якісними показниками виступають енергетична цінність добового раціону однієї особи та вміст у ньому основних поживних речовин (білків, жирів, вуглеводів). В табл. 3 наведені показники, які характеризують рівень харчування сільських жителів регіону.

Таблиця 3

Динаміка споживання продуктів харчування у сільських домогосподарствах Волині, в середньому за місяць на одну особу, кг

Продукти харчування	Раціо- нальна норма*	2000	2010	2011	2012 р.		2012р. до 2000р., (+,-)
					всі домог оспода рства	сіль ські домого сподар ства	
М'ясо та м'ясопродукти	6,7	3,6	4,5	4,7	4,8	4,4	0,8
Молоко і молочні продукти	31,7	24,1	24,0	22,9	23,1	21,4	-2,7
Яйця, шт	24	12	16	17	18	17	5
Риба і рибопродукти	1,7	0,6	1,7	1,7	1,6	1,5	0,9
Цукор	3,2	2,0	3,4	3,5	3,4	3,5	1,5
Олія та інші рослинні жири	1,1	1,4	1,9	2,0	1,8	1,9	0,5
Картопля	10,3	19,4	12,9	12,4	10,4	11,8	-7,6
Овочі й баштанні	13,4	7,1	9,8	10,1	10,0	10,1	3,0
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	7,5	2,0	2,6	2,3	3,0	2,6	0,6
Хліб і хлібні продукти	8,4	8,5	11,5	10,9	10,1	11,0	2,5

Джерело: розраховано за даними [3, с. 375].

* – за рекомендацією Українського НДІ харчування.

Наведені розрахунки свідчать про те, що харчування сільських мешканців Волинської області загалом поліпшується, що виявляється як у збільшенні кількості спожитих харчових продуктів, так і в підвищенні їх калорійності. Так, упродовж досліджуваного періоду (2000-2012 рр.) спостерігалось збільшення споживання більшості видів продуктів. Зокрема, про покращення харчування свідчить збільшення споживання м'яса та м'ясопродуктів, яєць, риби, овочів та фруктів. Споживання м'яса упродовж аналізованого періоду – зросло на третину і склало у 2012 р. 4,7 кг на особу. Помітним є також збільшення споживання сільськими домогосподарствами овочів та фруктів (відповідно з 7,1 до 10,1 кг овочів, з 2,0 до 2,6 кг фруктів, ягід, горіхів, винограду). Натомість споживання таких продуктів, як молоко та молочні продукти й картопля мало тенденцію до скорочення. Зростання споживання хліба та хлібних продуктів свідчить про погіршення структури раціону сільської родини.

Важливо не лише відстежити тенденцію зміни масштабів споживання, необхідно також порівняти його з раціональною структурою харчування. Таке порівняння дало підстави для висновку, що раціон сільського домогосподарства ще далекий від раціонально збалансованого.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що ОСГ відіграють важливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки населення Волинської області, адже ведення сільського господарства спрямоване переважно на самозабезпечення родини, також частина продукції є товарною. Споживаючи значну частину вирощеної продукції, власники ОСГ забезпеченні доступністю до продуктів харчування. Реалізуючи лишки, вони не лише частково забезпечують міське населення продукцією, а й мають фінансову спроможність у придбанні інших продуктів та товарів споживання. Саме самозабезпечення власників ОСГ продуктами харчування за рахунок власного виробництва зумовлює продовольчу безпеку сільського населення та регіону в цілому.

Література

1. Про продовольчу безпеку України : Проект Закону України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Скидан О. В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації: монографія / О. В. Скидан. – Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет», 2008. – 376 с.

3. Статистичний щорічник Волинь – 2012 / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2013. – 521 с.